

ROZVÍJENÍ SLOVNÍ ZÁSoby JAKO SOUČÁST JAZYKOVÉ VÝCHOVY

Mezi dětmi v kolektivu bývají značné rozdíly, svědčící o duševní úrovni dítěte, o úrovni výchovy v rodině nebo jeslích.

Poznání rozsahu slovní zásoby – diagnostika slovní zásoby

Je to velmi obtížné, protože rozsah je u tříletého dítěte už poměrně velký a některá slova, která dítě už bezpečně zná, se v promluvách nemusejí vůbec objevit. Naším cílem proto není zaznamenat celý rozsah slovní zásoby, ale snažíme se spíše poznat úroveň znalostí, abychom věděli, jak u dětí navazovat, a abychom poznali děti, které potřebují individuální péči.

Rozsah slovní zásoby poznáváme podle toho, jak dítě dovede pojmenovávat předměty, jevy nebo činnosti, které zná. Využíváme k tomu jak **reálné situace**, např. pojmenovávání částí oděvu, hraček, zařízení třídy, činností spojených např. hygienou, hrami, domácími pracemi apod.), tak vhodně vybraných reálných obrázků.

Nejmladší děti: zaměřujeme se na znalost konkrétních podstatných jmen a sloves;

Starší děti: dítě by mělo pojmenovat i vlastnosti předmětů a jejich vztahy, a to nejen těch, s kterými je v přímém kontaktu, ale i podle vzpomínek a představ, např. jaké vlastnosti má pes (jiné zvíře) kterého má doma; vysvětlit jakou panenku (autíčko, jinou hračku) by si přálo k narozeninám.

Nejstarší děti: očekáváme znalost synonymních výrazů pro některé běžné pojmy, např.: *děvče – holčička – děvčátko*; znalost slov pro pojmy nadřazené a podřazené a jejich vztah, např.: *květina – růže, tulipán, astra, maceška* apod. Diagnostikování starších dětí je obtížnější, protože dítě většinou nedovede vysvětlit obsah abstraktních a obecných pojmů, i když je uspokojivě chápe, např. *radost, smutek, krásný, všude, tady* apod. Spokojujeme se s tím, že je správně užívá v kontextu.

Diagnostické metody

Společný **rozhovor** na vybrané téma, např. reálné situace; práce s pomůckou – **obrázkem**. Sledujeme:

- a) rozsah slovní zásoby
- b) způsob pojmenování: spisovný jazyk, nářečí, např. *míč – balón – puklič – pucka*;
- c) užívání „normálního“ nebo „dětského“ výrazu: *spí – hajá; pije – bumbá* aj.
- d) užívání neutrální nebo zdobněle podoby a jak ji tvoří: *kočka – kočička; lampa – lampička – lampinka*;
- e) srozumitelnost projevu a celkovou správnou výslovnost: *vrabec – brabec; lžička – žička*, atd.

U dětí s velmi malou mluvní aktivitou můžeme alespoň vyzkoušet, zda slovům rozumějí, a to buď pomocí obrázku (*ukáž mi na obrázku psa*) nebo reálné situace: *přines míč*. Pro různé věkové skupiny můžeme použít k diagnostikování stejné materiály, využíváme je pro sledování úrovně souvislých projevů.

Na počátku rozvíjení slovní zásoby se snažíme sjednotit úroveň celého kolektivu doplněním výrazových prostředků u dětí, které mají z různých příčin nejslabší znalosti. Využíváme k tomu společné činnosti, ale i individuální rozhovory.

Vlastní slovní zásobu rozšiřujeme v několika vrstvách přiměřeně rozumovému vývoji dítěte.

3–4 roky:

základem je reálný svět, který obklopuje dítě; zaměřujeme se na pojmenovávání **osob, zvířat, věcí, činností; základní barvy, velikost**; už od počátku dbáme na spisovnost ve vyjadřování; Upevňování – necháme např. jedno dítě nebo menší skupinku zopakovat, co je na obrázku, co si zapamatovaly (opravujeme omyly vzniklé nedorozuměním, chybné znění slov apod. Opakujeme i po delší době (např. ukáží kamarádovi, který byl nemocný, co se naučily).

4–5 let:

vedeme děti k tomu, aby uvedenou věc na obrázku nebo v okolí popsaly nebo je vysvětlily; začínáme rozšiřovat slovní zásobu o slova souznačná (synonyma) a dáváme dětem možnost jich využít ve vhodných spojeních, např.: *doměk, stavení, chalupa, vilka, ...*; rozvíjíme zásobu přídavných jmen, příslovcí a sloves; prohlubujeme vyjadřování souvislostí v čase a prostoru.

5–6 let:

sledujeme vlastní správnost a srozumitelnost výrazů, schopnost přesného a emociálně vhodně odstíněného vyjadřování (**pomáhají literární texty**);

Dítě ve věku 6 let má umět:

- vyjádřit souvislosti časové a prostorové;
- vyjadřovat vztahy příčinné;
- vyjádřit vztah části a celku;
- vztahy nadřazenosti a podřazenosti pojmů.

Děti zvládají běžnou slovní zásobu, do které kromě slov domácích patří také slova přejatá z cizích jazyků. V některých případech pro ně nemáme českou paralelu, např. *víkend = sobota a neděle x video, televize, CD přehrávač* apod. Jindy náhrada je, ale téměř se nepoužívá: *metro – podzemní dráha, tramvaj – pouliční dráha* aj.